वामदेवो गौतमः। १ - ३ इन्द्रः, आत्मा वा, ४ - ७ श्येनः। त्रिष्टुप्

अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः।
अहं कुत्समार्जुनेयं न्यृञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा॥ ४.०२६.०१

अहम्। मनुः- अबवोधरसज्ञः। मनु अवबोधने। अभवम्- बभूव। अहम्। सूर्यः- सविता ह्यात्मेत्यध्यात्मिके। कक्षीवान्- मन्त्रवर्गसंपन्नोऽहं ध्यानभावनाश्रेणीसंपन्नो वा। ऋषिः- सूक्ष्मदर्शी। विप्रः- मेधावी। अस्मि- भवामि। अहम्। आर्जुनेयम्- विद्यावन्तम्। अर्जुनी उषाः। सा विद्या। आर्जुनेयो विद्यावान्। कुत्सम्- कर्मशीलम्। कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिति श्रुतावेवमेव दृश्यते। न्यृञ्जे - प्रसाधयामि। अहम्। कविः- क्रान्तदर्शी। उशना- कमनीयः। मा- माम्। पश्यत- अनुभवत ॥१॥

अहं भूमिमददामार्यायाहं वृष्टिं दाशुषे मर्त्याय।
अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन्॥ ४.०२६.०२

आर्याय- आर्यशीलाय। अहम्। भूमिम्- पृथिवीम्। अददाम्- अयच्छम्। अहम्। दाशुषे- दात्रे। मर्त्याय- मनुष्याय। वृष्टिम्। अददाम्। अहम्। वावशानाः- काम्याः। अपः। अनयम्- प्रापयामि। देवासः- देवाः। मम- मे। केतम्- प्रज्ञाम्। अनु आयन्- अनुसरन्ति ॥२॥

अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नव साकं नवतीः शम्बरस्य।
शततमं वेश्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम्॥ ४.०२६.०३

मन्दसानः- रसतृप्तः सन्। अहम्। नव नवतीः- बहूनि। शम्बरस्य- जडप्रतीकमेघघनस्य। शम्बरशब्दो मेघनामसु पठितः। पुरः- बन्धनानि पुराणि। साकम्- युगपदेव। व्यैरम्- विनाशितवान्। सर्वताता- सर्वासु कर्मततिषु। अतिथिग्वम्- अतिथिभिर्गन्तव्यमतिथिपूजकमिति

Dr. Ranganji

WEBOLIM

भावः। दिवोदासम्- देवसेवकम्। यत्- यदा। आवम्- अपालयं तदा। शततमम्- प्रभूतम्। वेश्यम्- प्रवेशार्हमकरवम्। ऋषिः सर्वात्मभावेनैवं वक्ति ॥३॥

प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः श्येनेभ्य आशुपत्वा।
अचक्रया यत्स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम्॥ ४.०२६.०४

मरुतः- हे प्राणविशेषाः। सः- असौ। विः- पक्षी मुमुक्षामोक्षादिप्रतीकः। विभ्यः- पक्षिभ्यस्तात्कालिकविमोचनेभ्यः। प्र- प्रकर्षेण। सु। अस्तु- भवतु। श्येनः। श्येनेभ्यः। आशुपत्वा- शीघ्रपतनः। प्र अस्तु। मनवे- विदुषे। देवजुष्टम्- देवसेवितम्। हव्यम्- अमृतम्। अचक्रया- चलनरहितया। स्वधया- आत्मधारणया। सुपर्णः। भरत्- आहरत् ॥४॥

भरद्यदि विरतो वेविजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि।
तूयं ययौ मधुना सोम्येनोत श्रवो विविदे श्येनो अत्र॥ ४.०२६.०५

यदि- यदा। अतः- द्युलोकाच्चिदाकाशात्। विः- पक्षी मुमुक्षामोक्षप्रतीकः। वेविजानः- कम्पयिता सन्। भरत्- अमृतमाहरति। तदा। मनोजवाः- मनोवेगः पक्षी। अरुणा- रोचमानेन। पथा- मार्गेण। असर्जि- संसृष्टो भवति। मधुना- मधुरेण। सोम्येन- रसेन। तूयम्- क्षिप्रम्। ययौ- आगच्छति। उत- अपि च। अत्र। श्येनः। श्रवः- श्रुतिम्। विविदे- लेभे ॥५॥

ऋजीपी श्येनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मदम्।
सोमं भरद्दाद्दृहाणो देवावान्दिवो अमुष्मादुत्तरादादाय॥ ४.०२६.०६

ऋजीषी- सत्यवान्। देववान्- देवसहितः। दृहाणः-दृढः। श्येनः। शकुनः। अमुष्मात्- तस्मात्। उत्तरात्- श्रेष्ठात्। दिवः- नभसः। परावतः- परात्। मन्द्रम्- तृप्तिकरम्। मदम्- हर्षकरम्। अंशुं सोमम्- रसम्। आदाय। ददमानः- धरमाणः। भरत्- आहरत् ॥६॥

आदाय श्येनो अभरत्सोमं सहस्रं सवाँ अयुतं च साकम्।
अत्रा पुरंधिरजहादरातीर्मदे सोमस्य मूरा अमूरः॥ ४.०२६.०७

Dr. Rangani
WEBOLIM

सहस्रं सवान् अयुतं च साकम्- अनन्तसम्भजनसहितम्। सोमम्- रसम्। श्येनः। आदाय। अभरत्- अधारयत्। अत्र। पुरुन्धिः- पुरुधारणायुक्तः। अमूरः- ज्ञानी। सोमस्य- रसस्य। मदे- हर्षे। मूराः- मूढान्। अरातीः- दानरहितान्। अजहात्- तत्याज॥७॥

Dr. Ranganji

WEBOLIM